

та суспільства в цілому¹. Однак вважаємо, що оскільки внаслідок смерті особистий інтерес особи припиняється, то ні про яку комплексність йтися не може. Проте ми погоджуємося з авторами в тому, що залишається інтерес близьких осіб на непорушність доброго імені померлої особи. І саме це *добре ім'я померлої особи* вважаємо тим специфічним об'єктом, який виникає в момент смерті фізичної особи і стосовно якого прямо чи опосередковано повинні виникати та здійснюватись постанативні особисті немайнові права. Складність цієї категорії як об'єкта цивільних правовідносин обумовлюється практичною відсутністю наукових досліджень, які б розкрили правову природу «доброго імені померлої фізичної особи», що призводить до відсутності єдиного погляду на поняття «добре ім'я» взагалі та цивільно-правової категорії зокрема. При цьому ми погоджуємось із думкою щодо перспективності таких досліджень як у науковому, так і в практичному аспекті². Крім цього, ми критично ставимось до позиції, згідно з якою такий захист доброго імені померлої особи взагалі не повинен здійснюватись, оскільки «мертві сраму не імуть»³. На нашу думку, таке нематеріальне благо не лише реально існує, а й потребує серйозного правового захисту від посягань з боку інших осіб, оскільки пам'ять про справи людини надовго переживає саму фізичну особу (посмертне присвоєння нагород, звань, найменування вулиць іменем загиблого героя, святкування його ювілеїв тощо). В поновленні доброго імені не тільки відновлюється світла пам'ять про особу (шляхом її реабілітації), а й вбачається і виховна функція прийдешніх поколінь у неухильному дусі пошани до попередників.

Ще однією особливістю особистих немайнових прав є момент їх припинення. Так, з одного боку, з огляду на те, що особисте немайнове благо «доброго імені померлої фізичної особи» виникає з моменту її смерті та не обмежене часовими рамками, ми можемо дійти висновку, що і постанативні особисті немайнові права фізичних осіб існують безстроково.

¹ Див.: *Малеин Н. С.* Вказ. праця — С. 117; *Малеина М. Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. — М., 2000. — С. 15; *Малюга Л. В.* Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. — К., 2004. — С. 30.

² Див.: *Красавчикова Д. О.* Перспективы и проблемы в регулировании личных неимущественных отношений по новому ГК РФ // *Цивилистические записки.* — М., 2001. — С. 61.

³ Див.: *Розин Н. Н.* Об оскорблении чести. Общая часть. Опозорение. — Томск, 1910. — С. 359.

Однак, з другого боку, ми повинні зважати на те, що дані права є особистими немайновими, тобто такими, що тісно пов'язані з особою носієм цих прав. А це означає, що постанативні особисті немайнові права припиняються моментом смерті фізичної особи, яка є їх носієм. Саме така позиція видається нам найбільш правильною з єдиною правкою, що у разі, коли носіїв постанативних особистих немайнових прав два і більше, то моментом припинення існування цих прав слід вважати момент смерті останньої особи — носія постанативного особистого немайнового права. З цього моменту добре ім'я померлої фізичної особи підлягатиме правовому захисту, але вже не в режимі особистого немайнового права, а в режимі охоронюваного законом суспільного інтересу. І вже в цій правовій формі строк захисту доброго імені померлої фізичної особи встановлюватись не може.

З огляду на викладене можна зробити такий висновок.

Сучасне цивільне законодавство вводить новий, не досліджений до цього часу, вид особистих немайнових прав — постанативні. Під поняттям «*посттанативних*» особистих немайнових прав, на нашу думку, слід розуміти такі особисті немайнові права фізичних осіб, що виникають внаслідок та в момент смерті фізичної особи в інших осіб, які конкретно визначені законом чи встановлені померлим, і, як правило, спрямовані на захист доброго імені померлого. Однак така особливість правової природи цих особистих немайнових прав обумовлює також особливості їх здійснення та захисту.

Надійшла до редколегії 15.12.04

А. Степанюк, кандидат юридичних наук (НЮА України)

Феномен найбільш тісного зв'язку в міжнародному приватному праві

Сучасний етап розвитку правової системи України відзначається кардинальними змінами, що відбуваються під впливом інтеграційних процесів держави на шляху до світового співтовариства, збагаченням національної правової культури новими ідеалами і цінностями, котрі викликають зміну ідеології, вектора правової політики, реформування вітчизняного законодавства тощо.

Не стоїть осторонь цього процесу і міжнародне приватне право (далі — МПрП), призначенням якого є упорядкування особливих, специфічних суспільних відносин, що визначаються приватно-міжнародними характеристиками. Під впливом загальноправових трансформаційних рухів МПрП поступово залучається до процесу свого оновлення, зміни базових, ключових концепцій правового регулювання, перегляду і переосмислення основоположних доктринальних напрацювань, відмови від застарілих, не працюючих правових конструкцій, сприйняття випробуваних часом і практикою правових механізмів, раніше не відомих або не залучених до вітчизняної правової системи, що позначається у кінцевому рахунку на розробленні проєктів нормативних актів, заснованих вже на нових правових парадигмах. Прикладом цьому може слугувати проєкт Закону України «Про міжнародне приватне право», внесений 2002 р. до Верховної Ради України, що має низку новел, яких не містила колишня система регламентації приватних міжнародних відносин, комплекс норм і інститутів, що знаходять більш повне і всеохоплююче трактування порівняно з нормативними актами радянського МПрП, пізніше дещо пристосованого до українських реалій періоду незалежності, а також певна систематизована структура регулювання суспільних відносин у зазначеній сфері, важливість існування якої відчувається особливо гостро з огляду на відсутність на сьогодні у внутрішньому законодавстві чинного нормативного акта з питань МПрП.

Незважаючи на певні термінологічні, структурні, засадничі вади, притаманні даному проєкту, які інколи привертають до себе увагу і викликають обґрунтовану критику¹, слід відзначити, що заснування в ньому прогресивного, визначального і навіть революційного для українського МПрП феномена — найбільш тісного зв'язку, встановленого у загальній нормі ст. 3 даного проєкту, можна лише схвалювати.

Закріплення категорії найбільш тісного зв'язку на початку Проєкту Закону «Про міжнародне приватне право України» вказує на універсальність, важливість і загальнозначущість для сучасного МПрП України даного феномена. Проте, на відміну від проєктно-законодавчого повсюдно-інституційного закріплення найбільш тісного зв'язку, його теоретичного, науково обґрунтованого дослідження в Україні явно бракує. А, як відомо, відсутність наукової бази щодо керівних засад правового регулювання викликає недосконалість, не-

¹ Див.: *Степанюк А. А.* Мета законодавства у сфері міжнародного приватного права // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. — Х., 2004. — Вип. 70. — С. 104–110.

розвиненість, несистемність, неузгодженість, нелогічність і дисгармонійність сукупності засобів, прийомів і способів колізійної техніки, побудови колізійних норм та інститутів, запровадження матеріального регулювання, втілення принципів правової політики у правову тканину законодавства і упорядкування відносин приватного міжнародного характеру. Таким чином, важливість і необхідність теоретичного дослідження однієї з найважливіших абстракцій МПрП — найбільш тісного зв'язку — не може викликати вагань або заперечень, особливо з огляду на наведену аргументацію.

Слід відзначити, що в науці МПрП можна знайти достатньо широкий спектр суджень щодо правової сутності, змісту, значення найбільш тісного зв'язку, що свідчить, однак, про відсутність одностайності у сприйнятті даного феномена. Тому метою цієї статті є розгляд теоретичних уявлень і законодавчих настанов щодо категорії найбільш тісного зв'язку для поліпшення праворозуміння у цьому аспекті в межах сучасної української науки, а також законодавства з МПрП.

Насамперед необхідно відзначити, що феномен найбільш тісного зв'язку є засобом подолання невідповідності колізійних настанов обставинам справи, за допомогою якого у юрисдикційного органу є можливість обрати правопорядок, більш тісно пов'язаний з цими приватно-міжнародними відносинами. Цей феномен мав своїх дослідників ще у радянські часи, і має їх тепер, особливо з боку представників зарубіжної науки МПрП.

Так, характер і дух епохи радянського права позначилися, зокрема, на тому, що представники тогочасної науки МПрП відмежовувались від сприйняття західних концепцій правового регулювання, перебільшуючи при цьому надійність, ясність, простоту, передбачуваність «жорсткого» колізійного регулювання, засади якого превалювали на той час у законодавстві, практиці та доктрині. Цим пояснюється, між іншим, категорична відмова від засад гнучкого регулювання і, зокрема, найбільш тісного зв'язку, який вперше було законодавчо зафіксовано і реалізовано в англо-американській правовій системі, що було важко позитивно сприйняти, а тим більше запровадити в радянському МПрП. У цьому контексті саме як позитив визнавалось, що радянська система колізійного права різко контрастує з новітніми тенденціями на Заході і особливо в США¹.

Незважаючи на це, а також на якості невизначеності та крайньої нестійкості категорія найбільш тісного зв'язку поступово все ж таки

¹ Див.: *Луц Л. А.* К вопросу о «квалификации» в международном частном праве // Советский ежегодник международного права. 1979. — М., 1980. — С. 212.

почала знаходити своїх прибічників серед найбільш прогресивних теоретиків МПрП, із застереженням, однак, про необхідність його встановлення на основі завчасно передбачених, достатньо чітких і розумних критеріїв. Разом із цим найбільш тісний зв'язок характеризували як просту формулу прикріплення, чи колізійну прив'язку, що можна вважати даниною радянській системі права, яка не визнавала гнучкі регулятори у МПрП, а тим більше не могла їх визнати керівними засадами цієї галузі. Проте в наукових роботах відзначались саме принципові риси найбільш тісного зв'язку, як, наприклад, його універсальність, придатність для регулювання всіх відносин у сфері МПрП, здатність до врахування особливостей певних груп суспільних відносин¹.

Однак подібне ставлення до категорії найбільш тісного зв'язку як до формули прикріплення вплинуло на те, що навіть у більшості сучасних російських підручників з МПрП ця категорія розглядається в контексті колізійних прив'язок². Аналогічну позицію сприйняли і всі автори вітчизняних підручників з МПрП³.

Втім, деякі представники науки не поділяють точку зору на найбільш тісний зв'язок як на формулу прикріплення чи колізійну прив'язку. Як відзначає В. Звеків, найбільш тісний зв'язок переріс рамки «рядового» колізійного правила, а закони ряду країн ставляться до нього як до однієї з основних колізійних засад⁴. У подальших наукових роботах російських учених найбільш тісний зв'язок розглядається як принцип, досліджуються нові для науки питання: його обумовленість,

¹ Див.: *Садиков О. Н.* Коллизийная норма в современном международном частном праве // Советский ежегодник международного права. 1982. — М., 1983. — С. 218—219.

² Международное частное право. Учебник. / Под ред. Г. К. Дмитриевой. — М., 2000. — С. 114—115; *Гаврилов В. В.* Международное частное право. — М., 2001. — С. 74—75; *Ануфриева Л. П.* Международное частное право: В 3 т. — Общая часть: Учебник. — М., 2002. — Т 1. — С. 194—195; *Нешатаева Т. Н.* Международное частное право и международный гражданский процесс: Учебный курс в трех частях. — М., 2004. — С. 86.

³ Див.: *Фединак Г. С.* Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997. — С. 43; *Попов А. А.* Международное частное право. — Х., 1998. — С. 44—45; *Данилькевич Н. И., Федоров О. Н.* Международное частное право: Учебное пособие. — Днепропетровск, 1999. — С. 33; *Кибенко Е. Р.* Международное частное право: Учебно-практическое пособие. — Х., 2003. — С. 34.

⁴ Див.: *Звеків В. П.* Международное частное право. Курс лекций. — М., 1999. — С. 124.

зміст, природа¹. У вітчизняній науці МПрП також свого часу зверталась увага на принциповість найбільш тісного зв'язку².

Слід також відзначити, що в деяких сучасних наукових розробках теорії МПрП виявляється схильність до абсолютизації найбільш тісного зв'язку, підкреслюється, що будь-яка колізійна норма виражає і конкретизує принцип тісного зв'язку³. Прибічники цього напрямку колізійної теорії при розгляді даного феномена як основи формування колізійних норм вказують як аргумент на користь своєї позиції те, що колізійна норма є виразом зв'язку між державою і фактичними обставинами справи, причому цей зв'язок є для законодавця найбільш важливим, важливішим, ніж усі інші зв'язки, що і є основою для прив'язки колізійної норми⁴. Відповідно до такого тлумачення тісний зв'язок набуває значення фундаментальності, що втілюється у співвідношенні колізійного і матеріального регулювання, а також загального, що проявляється у визначенні основоположних засад правового регулювання у сфері МПрП⁵. У сучасній українській науці, зокрема, підкреслюється, що колізійні правила виступають презумпціями принципу найбільш тісного зв'язку, а всі колізії вирішуються за даним принципом, що власне є суттю модифікованої європейської доктрини МПрП⁶.

Подібна позиція представників науки МПрП втілюється і в законодавствах деяких країн, що фіксують феномен найбільш тісного зв'язку в перших, ключових нормах відповідних актів, підкреслюючи його фундаментальність і загальнозначущість для інших нормативних настанов. Це підтверджується, наприклад, Федеральним законом Австрії 1978 р. «Про міжнародне приватне право», п. 1 § 1 якого підкоряє регулювання обставин справи, що стикаються із закордоном, тому правопорядку, з якими у них є найбільш міцний зв'язок, а п. 2 § 1 прямо підкреслює, що інші відсильні норми цього закону розглядаються як прояв цього принципу.

Очевидно, для відповідного розуміння абстракції найбільш тісного зв'язку слід відмовитись як від применшення, так і від перебільшення значення її правового статусу у сфері МПрП.

¹ Див.: *Кудашкин В. В.* Правовое регулирование международных частных отношений. — СПб., 2004. — С. 113—117.

² Див.: *Кисіль В. І.* Міжнародне приватне право: питання кодифікації. — К., 2000. — С. 100.

³ Див.: *Толстых В. Л.* Международное частное право: коллизийное регулирование. — СПб., 2004. — С. 77.

⁴ Див.: *Раане Л.* Международное частное право. — М., 1960. — С. 44—45.

⁵ Див.: *Кудашкин В. В.* Вказ. праця. — С. 115—117.

⁶ Див.: *Довгерт А. С., Мережко О. О.* Методологія міжнародного приватного права // Методологія приватного права: Зб. наук. праць / Редкол.: О. Д. Крупчан та ін. — К., 2003. — С. 361.

При дослідженні феномена найбільш тісного зв'язку стає очевидним, що, по-перше, його не можна іменувати прив'язкою колізійної норми, адже він не містить формул для використання під час подолання колізій МПрП певного правопорядку: останній необхідно відшукати (встановити, визначити, обрати тощо) відповідно до обставин конкретної справи. Певно, в цьому полягає його правова сутність, адже він, на відміну від колізійних норм, відіграє роль засобу, інструментального способу пошуку правопорядку, найбільш відповідного для даних конкретних відносин з приватними міжнародними характеристиками. Отже, тісний зв'язок не може бути простим відсиланням до певного правопорядку, яке міститься у прив'язках колізійних норм.

По-друге, не слід абсолютизувати роль категорії найбільш тісного зв'язку як фундаментального, основоположного підґрунтя, на якому будуються всі колізійні та матеріальні норми МПрП. Їх не слід розуміти лише як прояв найбільш тісного зв'язку через те, що він не є єдиною причиною існування зазначених норм. Норми МПрП мають багато факторів своєї обумовленості: вони фіксуються державою саме з таким, а не іншим змістом у відповідних нормативних актах даної галузі права з багатьох причин. На зміст норм МПрП в цілому і на норми, які закріплюють тісний зв'язок зокрема, впливають у тому числі інтереси і потреби окремих індивідів, соціальних груп, держави, характер і зміст суспільних відносин приватного міжнародного характеру, зовнішнє середовище (економіка, культура, релігія, мораль, ідеологія, правова традиція, науково-технічний прогрес), міжнародні зобов'язання, взаємозв'язок національних правових систем, інші правові принципи, взаємозв'язки і відносини між ними тощо. Все це, а також інші чинники, спричиняють існування комплексу нормативних засобів, регуляторів, механізмів, призначених для впорядкування приватних міжнародних відносин саме таким, а не іншим чином, що відповідає прагматичним намірам держави щодо регламентації відносин у сфері МПрП, які пояснюються як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами доцільності використання відповідних норм.

Очевидно, що концепція найбільш тісного зв'язку також справляє свій вплив на заснування комплексу колізійних регуляторів, але його не слід перебільшувати, вважаючи колізійні норми обумовленими тільки цим. Як видається, подібна позиція просто суперечить реальній дійсності впливу державної політики на формування правового механізму в сфері МПрП. Крім того, не може втриматись і судження про колізійні норми як прояв принципу найбільш тісного зв'язку через те, що останній фіксується в багатьох законодавствах світу як метод ко-

реляції дії жорстких прив'язок колізійних норм. Так, наприклад, Федеральний закон 1987 р. «Про міжнародне приватне право Швейцарії» у ст. 15 зазначає, що як виняток право, на застосування якого вказує даний закон, не застосовується, якщо з урахуванням всіх обставин справи очевидно, що справа має з цим правом лише незначний зв'язок, і у той же час має більш тісний зв'язок з правом якої-небудь іншої держави. Наведене формулювання явно демонструє різну правову сутність колізійних норм і феномена найбільш тісного зв'язку, адже якби колізійні норми ґрунтувались тільки на цій основі, вони б не потребували коригування своєї дії відповідно до тих чи інших обставин справи. Тому не варто ототожнювати найбільш тісний зв'язок і колізійні норми і сприймати дану категорію як єдиний фундамент для створення нормативних настанов у сфері МПрП, а колізійні норми — як єдиний її прояв через те, що обумовленість колізійних норм лише тісним зв'язком спростовується фактом їх обумовленості іншими чинниками.

Новизна, що зумовлює науково-теоретичну невизначеність у сучасній українській доктрині МПрП щодо найбільш тісного зв'язку, позначається і на інших аспектах розуміння цього правового феномена. Й досі не вирішеним слід вважати питання про правову природу цієї абстракції. Як видається, розглядаючи останню в межах МПрП, слід визначитись з тим, що вона не є ні матеріальною нормою, ні колізійною. Для доведення цього судження вважаємо за доцільне звернутись до теоретичних правових джерел. Для цього можна скористатися, наприклад, Великим юридичним словником, який надає визначення матеріального права як правових норм, за допомогою яких держава здійснює вплив на суспільні відносини шляхом прямого, безпосереднього правового регулювання¹. Через таке визначення норм матеріального права останні не повинні містити вказівок для подальшого пошуку нормативного матеріалу з метою регламентації відповідних відносин, що явно не відповідає функціональному значенню і ролі найбільш тісного зв'язку для впорядкування відносин приватного міжнародного характеру. Крім того, не можна вважати проявом матеріальної природи найбільш тісного зв'язку те, що його використання ґрунтується на конкретних обставинах справи, адже на цьому базується будь-яке застосування норм у сфері МПрП, яке позначається на визначенні формул прикріплення відповідних колізійних норм.

Разом з цим найбільш тісний зв'язок не повною мірою відповідає характеристиці колізійної норми. Як відомо, колізійні норми діють

¹ Див.: Большой юридический словарь / Под ред. А. Я. Сухарева и др. — М., 1999. — С. 355.

для подолання колізійних проблем, визначення того, яку із колідуючих правових систем слід використати для цих відносин у сфері МПрП. Як згадується у науковій літературі, колізійні норми є особливим комплексом правових норм, що покликані регулювати відносини приватноправового характеру у разі, коли на їх регулювання претендують два або більше правопорядки¹. А це вказує на різну правову природу колізійних норм і феномена найбільш тісного зв'язку, адже у разі необхідності застосування найбільш тісного зв'язку претендуючий правопорядок необхідно передовсім встановити, і до того ж довести «тісну пов'язаність» цих відносин саме з даним правопорядком.

Очевидно, що в контексті концепції найбільш тісного зв'язку необхідно запропонувати більш прийнятну юридичну термінологію.

Як видається, сутність і специфіка феномена найбільш тісного зв'язку вказують на його методологічне значення при вирішенні колізій МПрП, особливо за наявності прогалів або недосконалості традиційних засобів правового регулювання, за допомогою якого можна досягати відповідності правових настанов, особливо жорстких, імперативних вказівок колізійних норм, суспільним відносинам приватного міжнародного характеру. Цим можна пояснити те, що найбільш тісний зв'язок за своєю юридичною природою відповідає характеристичній спеціального колізійного методу МПрП, адже в ньому слід вбачати сукупність прийомів, засобів і способів впливу права на регулювання відносин приватно-міжнародного характеру (що, однак, потребує окремого, детальнішого теоретичного дослідження).

У сучасній науковій літературі з питань МПрП висловлюються також думки щодо необхідності встановлення найбільш тісного зв'язку на основі заздалегідь передбачених чітких критеріїв (як, наприклад у праці В. Кисіля)². Для досягнення розуміння з питання доцільності запровадження таких чітко встановлених критеріїв слід звернутися до досвіду зарубіжних країн, законодавства яких фіксують категорію найбільш тісного зв'язку і відповідні критерії його визначення у своїх нормативних актах. Найбільшого прогресу у встановленні критеріїв даного феномена досягли, здається, США, де у Restatement II, § 6, 145, 186–188 встановлено як загальні, так і спеціальні критерії, що, однак, не є ні ієрархічними, ні вичерпними для встановлення найтіснішого зв'язку. Разом з цим слід зазначити, що інші відомі законодавства, які фіксують найбільш тісний зв'язок, або взагалі не наводять його загаль-

¹ Див.: Степанюк А. А. Коллизии наследования в международном частном праве. – Х., 2004. – С. 34.

² Див.: Кисіль В. І. Вказ. праця. – С. 101.

них критеріїв (Ліхтенштейн, Австрія), або наводять їх лише щодо окремих інститутів МПрП (Німеччина, Грузія).

Така ситуація пояснюється тим, що в межах науки МПрП США було розроблено ряд колізійних теорій, які знайшли відображення в закріпленні та окресленні критеріїв найбільш тісного зв'язку¹. Очевидний внесок американської науки у сфері МПрП щодо пошуку гнучких регуляторів суспільних відносин приватно-міжнародного характеру позначився у тому числі на можливості законодавчого закріплення даних критеріїв. Однак очевидним є те, що вироблені американською наукою МПрП критерії, що базуються на специфіці даної правової системи, наприклад, щодо інтересів міжштатної і міжнародної систем, відповідної політики форуму і політики інших зацікавлених штатів, політики, що є в основі певної галузі права, тощо, не можуть бути автоматично пересаджені на чужорідний для них ґрунт, без пристосування до місцевих особливостей національної правової системи. Тому розроблення і встановлення критеріїв найбільш тісного зв'язку в межах вітчизняного правопорядку може бути справою майбутнього, що стане реальністю тільки після низки наукових досліджень найбільш тісного зв'язку, а також інших концептуальних питань теорії МПрП (наприклад, правового регулювання, принципів, методів МПрП тощо).

Це повинно у тому числі зумовити відмову від надмірного фіксування найбільш тісного зв'язку в майбутньому законі України з МПрП у всіх його можливих інститутах, адже загальна норма щодо даного феномена надає можливість його використання для будь-яких суспільних відносин приватного міжнародного характеру. Відсутність законодавчо визначених критеріїв його встановлення щодо конкретних відносин дозволяє відмовитись від нагадування про можливість його застосування, що саме по собі дозволяється відповідно до загальної норми проекту закону у сфері МПрП. Водночас сучасна позиція проекту даного нормативного акта в цьому аспекті демонструє недосконалість і неекономічність юридичної техніки, яких доцільно уникати.

Наступним моментом, щодо якого з'являються певні міркування при аналізі національної концепції найбільш тісного зв'язку, є думка про те, що останній «забороняє негайне застосування свого власного законодавства (lex fori)»². Річ у тім, що така заборона на застосування

¹ Див.: Restatement of the Law Second/ Conflict of Laws. – Washington.: American Law Institute Publishers, 1971; Міжнародне приватне право. Актуальні проблеми / За ред. А. Довгерта. – К., 2001. – С. 61–64; Мережко А. А. Коллизионное право США. – К., 2003.

² Див.: Кисіль В. І. Вказ. праця. – С. 100.

свого власного законодавства як у відомих іноземних законодавствах, так і в проекті Закону України «Про міжнародне приватне право» нормативно прямо не фіксується. До того ж, не виключеною може бути ситуація під час вирішення колізій у МПрП, коли найбільш тісний зв'язок суспільних відносин проявиться саме щодо національної правової системи. Чому ж тоді необхідно зважати на так і не визначену нормативно заборону на негайне застосування власного законодавства? Інша річ, що подібну заборону можна встановити в законодавстві, але чи позначиться це позитивно на встановленні найбільш тісного зв'язку приватних міжнародних відносин з відповідним правопорядком? Як видається, подібна заборона може стати на заваді як самій концепції найбільш тісного зв'язку, так і, наприклад, загальному принципу справедливості і адекватності правового регулювання суспільним відносинам.

Разом із цим при законодавчій фіксації дозволу на застосування найбільш тісного зв'язку очевидними є можливості зловживання юридичними органами щодо його використання з метою допуску свого власного права (яке є більш знайомим, простішим, прийнятнішим у процесі правозастосування) для регулювання спірних відносин приватно-міжнародного характеру, що може негативно позначитись на взаємодії правових систем, винесенні справедливого рішення тощо. Тому при заснуванні найбільш тісного зв'язку в нормативному акті з МПрП необхідно продумати і розробити збалансований, виважений підхід для недопущення порушень у використанні права, засновано на даній концепції.

Усе це дозволяє стверджувати про необхідність подальшого дослідження феномена найбільш тісного зв'язку, аналізу його змісту, переосмислення його ролі і значення як методологічного засобу розв'язання колізій, а також розробки юридико-технічних прийомів його закріплення у сучасному українському законодавстві у сфері МПрП.

Надійшла до редколегії 20.02.05

ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА АГРАРНОГО ПРАВА

М. Шульга, професор НЮА України

Деякі питання правового режиму приватизованих земельних ділянок

Здійснення земельної реформи, яка започаткована постановою Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 18 грудня 1990 р., пов'язане з проведенням комплексу заходів (економічних, соціальних, правових, екологічних та ін.), спрямованих на становлення нових за змістом і характером суспільних відносин, що формуються у сфері приналежності та використання земель. При цьому формування нової структури відносин власності на землю має базуватися на дії об'єктивних чинників, оскільки це дозволить виробити таку юридичну модель регулювання земельних відносин, яка б забезпечувала гарантію прав і законних інтересів громадян та прогресивний розвиток суспільства.

В основу земельної реформи було покладено денационалізацію землі, яка здійснюється шляхом її роздержавлення та приватизації.

Роздержавлення та приватизація як самостійні правові категорії вперше використано законодавцем у Концепції роздержавлення і приватизації підприємств, землі і житлового фонду, затвердженій постановою Верховної Ради України від 31 жовтня 1991 р.¹ Згідно з цією Концепцією роздержавлення і приватизація стосується майна підприємств, землі та житлового фонду, які виступають об'єктами державної власності. Головна мета роздержавлення і приватизації зазначених об'єктів полягає у створенні багатуокладної соціально орієнтованої ринкової економіки. Досягнення цієї мети забезпечується створенням сприятливого економічного та законодавчого середовища.

У Концепції від 31 жовтня 1991 р. передбачено, що кожному громадянину України надається можливість володіти засобами виробництва, житлом і землею за допомогою відповідних іменних привати-

¹ Див.: Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2003. — №1. — С. 28.